

СТАНОВИЩЕ

На Хабитат България / Фондация Подслон за човечеството По Програма за развитие на регионите (ПРР) 2021 -2027, версия юни 2022г.

По отношение на жилищния фонд, в страната има три големи категории проблеми – 1)амортизирани, неподдържани и с ниска енергийна ефективност жилища, особено в многофамилни жилищни сгради; 2) незаконни, нестандартни, често пренаселени жилища, без достъп до базова инфраструктура в кварталите с концентрация на бедност и 3) над 30% необитавани жилища.

В новата версия на Програмата за развитие на регионите 2021-2027, отново са negliжирани проблемите с лошото състояние на жилищния фонд и особено в кварталите с концентрация на бедност, където качеството на живот е абсолютно недопустимо в 21 век, в страна член на Европейския съюз. Липсата в ПРР на достатъчно данни и анализ на проблемите в жилищната инфраструктура е предпоставка за подценяване на нуждите и залагане на недостатъчни по вид и мащаб дейности и финансиране за периода 2021-2027 г.

Проведено от ИОО проучване и картиране на неформални квартали е идентифицирало 880 полигона в страната, в които са необходими интервенции. Проучване правено от НСОРБ сред общините през 2017г., показва че средно около 70% от строежите в кварталите с преобладаващо ромско население са незаконни - върху чужда собственост, без отстъпено право на строеж, построени без проектна документация и разрешения. Това пречи за тяхното устройствено планиране, за проектирането и изграждането на инфраструктура за базови услуги като водоснабдяване, канализация, осветление, обществен транспорт и т.н. Общините не могат да строят незаконно инфраструктура, но в продължение на десетилетия са допуснали гражданите да строят незаконно жилища, които са единствен подслон за тях и този проблем повече не може да се игнорира.

Необходима е реформа в ЗУТ, която да създаде предпоставки за реализиране на инфраструктурни проекти в неформалните квартали. Хората искат да живеят в общността, която ги подкрепя, макари и в мизерни условия, а не във враждебна среда, каквато се явява тази в новоизградените социални жилища. Това беше доказано от резултатите от програмен период 2014-2020, където с малки изключения, социалните жилища се оказаха непривлекателни за домакинствата от ромски произход.

Много пъти сме коментирали европейската и международна рамка, за чието прилагане България е поела ангажимент, но ще отбележим отново ключови моменти:

- **Хартата за основните права на Европейския Съюз¹**, публикувана през 2016 г. в официалния вестник на ЕС, в която чл.34 посочва: С цел да се бори срещу социалното изключване и бедността, Съюзът признава и защита **правото на социална помощ и на помощ за жилище, предназначени да осигурят достойно съществуване на всички лица, които не разполагат с достатъчно средства според правилата, установени от правото на Съюза и от националните законодателства и практики. Съгласно чл. 36 от същата Харта „Съюзът признава и защита **достъпа до услугите от общ икономически интерес**, предвиден от националните законодателства и практики в съответствие с Договорите“** с цел да насърчава социалното и териториално единство на Съюза.
- В **Съобщението „Изпълнение на Лисабонската програма на Общността: социални услуги от общ интерес в Европейския съюз“** (COM(2006) 177), „социалното настаняване, чрез което се осигуряват жилища на лица или групи лица в неравностойно социално положение“ е посочено като социална услуга от общ интерес.
- В **Решението на ЕК за услугите от общ икономически интерес (УОИИ)²** Социалното жилищно настаняване е посочено като социална услуга. Концепциите за социално жилищно настаняване в 27-те държави членки от ЕС не са идентични и са обусловени от традициите и историческото развитие на тази услуга, а също от желанието да се въздейства или не върху пазара на жилища. Най-опростената форма е ориентирана единствено към осигуряване на жилищно настаняване на хора в неравностойно положение и уязвими групи, с много ниски доходи, които нямат достъп до пазара на жилища и са в жилищна нужда поради различни причини. България обаче няма социална жилищна политика, а единствената форма на социални жилища са общинските жилища. Общинското жилищно настаняване не е признато за социална услуга и общините не получават компенсация от държавата, за това че предоставят жилища на 5-10 пъти по-ниски от пазарните цени, което не им дава възможност да поддържат и обновяват фонда. Липсата на такъв компенсаторен механизъм е причина общините да не искат да строят нови социални жилища, защото след изграждането им, те отново няма да могат да генерират приходи от тях, които да са съответни на разходите за поддържането им.
- **Резолюцията на Европейския парламент от 17 септември 2020 г. относно изпълнението на националните стратегии за интегриране на ромите: борба с отрицателните нагласи към хората с ромски произход в Европа (2020/2011(INI))** се посочва, че 43 % от ромското население е подложено на дискриминация, когато се опитва да закупи или наеме жилища, и не е достатъчно осведомено за своите права по отношение на равенството. Ограниченият достъп до жилищно настаняване и комунални услуги като чиста вода и канализация има отрицателно въздействие върху резултатите в областта на образованието, заетостта и

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ET>

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012D0021&from=EL>

здравето и се отразява неблагоприятно на социалното приобщаване като цяло.

- **В Стратегическата рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите за периода 2020-2030 г.**, както и Рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите до 2020 г., от 7 октомври 2020 г. са формулирани Хоризонтални цели: равенство, приобщаване и участие и няколко Секторни цели, една от които е „Достъп до подходящо несегрегирано жилищно настаняване и базови услуги“. **Европейската комисия предлага минимални цели за 2030 г.** въз основа на напредъка, постигнат при предишната рамка, вкл. **намаляване най-малко с една трета на разликата по отношение на изключително лошите жилищни условия** и гарантиране, че най-малко 95 % от ромите имат достъп до чешмяна вода.
- **В приетата Национална стратегия за равенство, приобщаване и участие на ромите 2020-2030 г.**, по приоритет Подобряване на жилищните условия, водеща институция е Министерство на регионалното развитие и благоустройството. Основният инструмент за провеждане/финансиране на политики от страна на МРРБ е ПРР 2021-2027, в този смисъл в програмата следва да залегнат ясно формулирани дейности насочени към постигане на оперативната цел: **Подобряване на жилищните условия, включително и на прилежащата техническа инфраструктура и инфраструктура за публични услуги.**
- **България все още не е приела Национална жилищна стратегия**, за която има разработен проект от 2018г., което показва недостатъчна политическа воля за комплексно решаване на жилищните проблеми: лошото състояние и ниската енергийна ефективност на жилищния фонд; лошите жилищни условия, особено на уязвимите групи от обществото; гетоизираните квартали с незаконни постройки и такива с неустановен статут, често без достъп до базови услуги (водоснабдяване, канализация, електричество, транспортна мрежа и т.н.), на практика не са идентифицирани като проблеми, а те водят до влошаване на здравето на живеещите в тях, на достъпа им до образование и възможностите за социално включване. Това се отразява в negliжиране на темата и липса на адекватно финансиране, съответстващо на нуждите.
- Отново бихме искали да обърнем внимание на глобалните цели за устойчиво развитие, формулирани в **Дневен ред 2020 на ООН**, вкл. цел 1 и цел 11 и конкретна цели 11.1.: **„До 2030 г. да се осигури достъп на всички до адекватни, безопасни и достъпни жилища и базови услуги и да се обновят гетата и бедните квартали.“**

В контекста на посочените документи, бихме искали да направим няколко предложения и коментари към новата версия на Програмата за развитие на регионите:

1. В направения анализ на вътрешнорегионалните и междурегионалните различия е посочено, че е необходимо да се създават подходящи схеми и инструменти и в жилищната политика, но считаме за необходимо да се посочат още статистически данни и анализ на нуждите на стр.8 и по отношение на жилищната и енергийна бедност в страната.
2. Предлагаме в **мярка Жилищна инфраструктура** да се предвидят възможности освен за изграждане на нови жилища, също и за реновиране на договорени за дългосрочно ползване като социални жилища, на необитавани частни жилища. Това би спестило ресурси, най-малкото поради факта, че няма да е необходимо изграждане на нова инфраструктура, но също така, инвестициите в реновиране са десетки пъти по-ниски от ново строителство. Тази дейност следва да може да се реализира както от общини, така и от частни организации, кооперативи, неправителствени организации и др., в партньорство с общините.
3. Предлагаме средствата за **Физическо обновяване и сигурност на обществените пространства** да бъдат двойно увеличени, за сметка на средствата в мярка Туристическа инфраструктура, за да могат да се финансират ИТИ в кварталите с преобладаващо ромско население. Това действително е Интегрирана териториална инвестиция, която изисква комплексни и дългосрочни системи от инвестиционни и меки мерки като: устройствено планиране на тези територии; кадастрално заснемане и обследване на конструктивната безопасност на строежите в тях; узаконяване на технически безопасните строежи, в случаите когато са единствено жилище за своите обитатели; разработване на програми и механизми за улесняване и подпомагане на инвестиционния процес за строителство на жилища за уязвими групи от обществото; осигуряване на базови комунални услуги; осигуряване на дейности за социално приобщаване, различни обучения за обитателите им и др. Това ще осигури финансиране за изпълняване на целите поставени в Националната стратегия за равенство, приобщаване и участие на ромите 2020-2030 г., свързани с подобряване на жилищните условия.
4. За постигане на целите поставени в Дългосрочната национална стратегия за подпомагане обновяването на сградния фонд от жилищни и нежилищни сгради до 2050г. и приетата в него Пътна карта 2030, е планирано обновяването на сгради на площ от 22 203 509 м² до 2030г., за което са необходими инвестиции от 4,6 млрд. лв. В настоящата програма, която обхваща периода 2021-2027 и на практика ще се изпълнява до 2030г., ресурса е намален от 224 млн. евро – на 150 мл. Евро. Действително, в Националния план за възстановяване и устойчивост са планирани 1,2 млрд евро за обновяване на сградния фонд – жилищен и нежилищен, което обаче няма да осигури необходимия мащаб на енергийно обновяване при съществуващите правила на 100% грант, за това предлагаме:
 - да се поставят изисквания за постигане на клас А на обновените сгради,

- да бъде въведен нов механизъм за финансиране, който подпомага с не повече от 50% грант домакинствата и то при постигане на клас А на енергийна ефективност;
 - да бъдат предвидени финансови механизми за осигуряване на самоучастието на домакинствата, с безлихвен заем или нисколихвен такъв;
 - 100% грант, под формата на еднократна социална помощ за енергийно обновяване на жилището да се отпуска единствено за уязвими и в енергийна бедност домакинства.
5. Дейностите, които се предвижда да се реализират в рамките на код **Рехабилитация на промишлени площадки и замърсени терени**, е необходимо да бъдат по-широко разписани, както и да се обоснове въз основа на какви анализи и данни са направени финансовите разчети?
6. Предлагаме **мерки за качеството на въздуха** да се финансират само за тези 28 градове, в които е доказано нарушение на нормите за ФПЧ₁₀ и страната е в наказателна процедура, а не във всички 10 + 40 общини. Подобен критерий би могъл да се приложи и за дейностите за енергийно обновяване на жилищни сгради, ако искаме да постигнем значително намаляване на замърсяването, причинено от битовото отопление в посочените 28 града.

Оставаме на разположение за уточнения по направеното становище. За контакти office@hfh.bg.

28.06.2022г.

С уважение:.....

Минчо Бенов
Национален Директор на Хабитат България

Приложение: Ново разпределение на средствата по област на интервенция и кодове на дейности спрямо предпоследния вариант на програмата:

Област на интервенция	Кодове	Средства по приоритет 1 (мил. Евро)		Средства по приоритет 2 (мил. Евро)		Общо (мил. Евро)	
		било	става	било	става	Било	става
Здравеопазване	019, 128, 129, 130	45,9	52,5	103,9	127,8	149,9	180,3
Образование	121, 122, 123, 124	68,9	37,7	197,5	126,7	266,4	164,4
Пътища	090, 093, 094	32,1	43,4	80,1	117,1	112,2	160,5
Градски транспорт	081, 082, 083, 084, 086	60,6	78,4	122,7	117,8	183,3	196,2
Туризм	165, 166	27,6	40,6	72,7	108,5	100,3	149,1
Физическо обновление и сигурност на обществените пространства	168	32,2	21,3	72,8	52,2	105,0	73,5
Обновяване на наличния жилищен фонд с цел повишаване на ЕЕ, демонстр. Проекти и спомагателни мерки	042	41,3	26,1	93,6	63,9	134,9	90,0
Обновяване на обществената инфраструктура с цел повишаване на ЕЕ, демонстр. Проекти и подкрепящи мерки	045	27,6	17,4	62,4	42,6	90,0	60,0
Строителство на нови енергийно ефективни сгради	043	-	15,0	-	42,1	-	57,1
Умни енергийни системи	053	-	8,5	-	14,3	-	22,8
Рехабилитация на промишлени площадки и замърсени терени	073	91,9	48,0	166,3	81,4	258,2	129,4
Мерки за намаляване на шума и за качеството на въздуха	077	8,3	4,1	15,6	9,4	23,9	13,5
Жилищна инфраструктура	126	6,9	5,0	15,6	11,8	22,5	16,8
Друга инфраструктура за социално приобщаване	127	16,1	20	37,4	47,3	53,5	67,3
	079		16,2		41,5		57,7